

BYLA V PRŮBĚHU BITVY U SLAVKOVA BRÁNĚNA SOKOLNICKÁ BAŽANTNICE?

Sokolnická bažantnice, obezděný a geometricky uspořádaný park obdélníkového tvaru o délce 600 a hloubce 300 metrů, leží mezi Kobylnicí a Sokolnicemi v údolí Zlatého potoka, který podélně protéká jejím středem. Kdo dnes projde kolem zdi obory, najde v ní jižně od tzv. Mrtvé brány pět zazděných průlomů. Kříže a datum bitvy v omítce mají označovat údajná postavení pěti francouzských kanónů, šestý měl stát přímo v Mrtvé bráně. Šestihlavňová baterie a korsičtí tirajéři se zde měli bránit postupu 3. spojenecké kolony generálporučíka Przybyszewského. Boj o bažantnici tak zmiňuje prof. Uhlíř ve Slunci nad Slavkovem¹. Říká, že zeď bažantnice byla jedinou souvislou překážkou, jež se postavila do cesty Przybyszewského koloně². Popisuje průnik Przybyszewského vojáků do bažantnice ze dvou směrů a ústup korsických tirajérů směrem k sokolnickému zámku, přičemž za sebou měli nechat dvě děla, jež padla do rukou Rusům, zbývající čtyři kanóny měli odvést s sebou³.

Byla však sokolnická bažantnice v průběhu bitvy skutečně Francouzi užita jako významné obranné postavení? Byla východní zeď bažantnice vhodným postavením pro dělostřeleckou baterii? Měla bažantnice sama o sobě nějakou taktickou či dokonce strategickou hodnotu, aby se vyplatilo do ní umístit silné dělostřelecké postavení? Lze o tom velice vážně pochybovat. Zejména proto, že o jakémkoli střetu o bažantnici mlčí všechny dostupné relace a hlášení.

Na první pohled se to přitom zdá samozřejmé. Francouzi, Legrandova pěší divize a Margaronova lehká jezdecká brigáda Soultova armádního sboru, jsou v početní nevýhodě a jejich úkolem, definitivně určeným a upřesněným až v ranních hodinách, je zadržet a zaměstnat nepřítele na celé linii pravého křídla armády mezi Kobylnicí a Telnicí. Za tím účelem je „přeci“ nezbytné využít každé vhodné přirozené překážky. Je tu zeď, stromy, keře, potok..., tomu se říká „přirozená obranná pozice“.

Nepřítel má zaútočit, jak Napoléon ještě 1. prosince předpokládá, do prostoru Ponětovice-Kobylnice proti francouzskému středu. Díky své převaze by se zde pomalu probíjel do pastí, neboť francouzské levé křídlo by obsadilo opuštěné Pratecké výšiny, odkud by napadlo spojenecký pravý bok a týl, zatímco Davoutem posílené pravé křídlo kryté zprava Telnicí, by spojence napadlo zleva. Proto je také nad ránem v Telnici 1600 vojáků 3. řadového pluku a čtyři Legrandova děla, zatímco Sokolnice drží jen 300 pádských tirajérů. Telnici, na níž se nepředpokládá silnější útok nepřítele, je třeba udržet a zajistit tak Davouta zprava. Sokolnice se naopak opravdu bránit nebudou. Aby byla porážka nepřítele drtivá, je třeba jej vlákat do pastí. Střed armády bude klást jen slabý odpor, nepřítel jej zatlačí na tuňanskou planinu, kde se však karta obrátí a celá spojenecká armáda bude napadena ze tří stran a bez možnosti ustoupit kamkoli bude zničena.⁴ Posun spojenecké armády k jihu se však ukáže být výraznější a v průběhu noci se stane zřejmým spojenecký záměr zaútočit na francouzské pravé křídlo mezi Kobylnicí a Žatčanský rybník. Zároveň se císař dozví, že Davout nebude mít 2. prosince dopoledne dostatek sil pro útok do spojeneckého levého boku. Plán byl upraven a jeho konečná podoba počítá s obranou linie Kobylnice-Telnice. Celý tento prostor musí pokrýt právě Legrand a Margaron. Mají zde zadržet spojence alespoň do doby, než přijde Davoutův sbor. Císař nedoufá, že by se zde proti jádru spojenecké armády dokázali společně udržet po celou bitvu. Oprávněně však věří, že nepřítele zaměstnají dostatečně na to, aby levé křídlo Velké armády provedlo svůj mocný obchvat spojeneckého pravého křídla. Pod neudržitelným tlakem mají ustoupit

¹ UHLÍŘ, D. *Slunce nad Slavkovem*. Akcent: Třebíč 2000 (první vydání 1984).

² UHLÍŘ, s. 300.

³ UHLÍŘ, s. 303.

⁴ Toto a nic jiného je třeba rozumět z prof. Uhlířem citované pasáže D. A. H. von Bülowa: „Plán s tirailleury byl hluboce promyšlen. Vrženi do vsi, zpomalovali jen postup nepřítele, dokud neuslyší z Prateckého návrší dělostřeleckou palbu. Pak se měli dát pronásledovat od nepřítele, který už byl zatím napaden zezadu, a lákat ho stále hlouběji do zkázy.“ Bülow zde nehovoří o korsických tirajérech ani o bažantnici. Hovoří o roli pádských tirajérů v Sokolnicích v Napoléonově původním plánu.

severozápadně, aby nebyli odtrženi od zbytku armády, a nepřítel, napadený na tuřanské planině „pouze“ z týlu a pravého boku, bude nucen ustupovat jižně až jihozápadně – tj. vstříc Gudinově divizi a Marmontovu sboru u Vídně, případně bude „utopen v Dunaji“. I tento „skromnější“ plán zajistí Francouzům nezbytné rozhodující vítězství.

Legrandova divize se skládá ze dvou brigád. Pravokřídelní brigáda generála Merleho je složena ze tří batalionů 3. řadového pluku, dvou batalionů 26. lehkého pluku a batalionu pádských tirajérů. Levasseurova levokřídelní brigáda má po dvou batalionech od 18. a 75. pluku řadové pěchoty a batalion korsických tirajérů. Divizní dělostřelectvo disponuje osmi hlavními. Margaronova brigáda se skládá z 11. a 26. pluku jízdních myslivců (8. husarský pluk se blíží k bojišti směrem od Vídně a dorazí v závěrečné fázi bitvy) a jízdní dělostřelecké divize vyzbrojené pěti kusy⁵. Jedním z omylů, jenž může stát za tvrzením, že Korsičané bránili bažantnici, je v řadě prací uvedená nepřesná bitevní sestava Legrandovy divize. Bývají uváděni coby součást Merleho brigády. Soultovo hlášení, Berthierovo hlášení a práce Alomberta a Colina, či Bernarda a Daniely Quintinových jsou však nepochybné.⁶

Merleho brigáda drží 3. plukem Telnici, pádští tirajéři a Margaron jsou v Sokolnicích, korsičtí tirajéři v Kobylnici. Zbytek divize leží východně od Dvorské. Z osmi Legrandových děl jsou čtyři na výšině severně od Telnice. Dvě děla Margaronova jsou na kopci západně od sokolnického zámku.⁷ Zbývají čtyři děla Legrandova a tři Margaronova. Celá Levasseurova brigáda je zálohou. Ráno se rozvine před Kobylnicí a bude připravena podpořit jak Merleho, tak pravé křídlo Saint-Hilairovy divize, která vyrazí od Ponětovic na Pratecký kopec.⁸ 26. lehký pluk Merleho brigády vyrazí o půl osmé z Kobylnice, kam dojde s Levasseurem od Dvorské, směrem k Telnici, aby ji pomohl v souladu s původním záměrem udržet..., ale změna záměru a postup kolon generálů Langerona a Przybyszewského si vyžádají jeho nasazení již u Sokolnic.⁹ Lehký pluk a pádští tirajéři představují dohromady sílu cca 1900 mužů.

Po tomto obsáhlém úvodu se pokusme odpovědět na otázku položenou v nadpisu. Položme si otázky konkrétnější.

Čí děla, kdy a na čí rozkaz by měla být rozmístěna v sokolnické bažantnici? Která z Legrandových jednotek pěchoty by je měla krýt? V žádném dostupném hlášení, v žádných pamětech a v žádné starší ani moderní historické práci na první otázku nenajdeme odpověď. Odpověď na otázku druhou nabízí prof. Uhlíř ve Slunci nad Slavkovem.

Měla snad být za zdí bažantnice rozmístěna zbývající čtyři Legrandova děla? Levasseur bez jakéhokoli dělostřelectva by byl velmi bezzubou zálohou. Postavit do bažantnice tři zbývající děla Margaronova se rovněž zdá být velice nepravděpodobné. Jízdní dělostřelectvo by v takovém postavení nemohlo využít svých předností a nepochybně by obráncům na Zlatém potoce tato mobilní dělostřelecká záloha chyběla. Záložní dělostřelectvo 4. sboru nelze brát v potaz nejen proto, že za-

⁵ Hlášení o bitvě u Slavkova sepsané maršálem Soultem (GARNIER, J. (ed.) *Relations et Rapports officiels de la bataille d'Austerlitz*. La Vouivre: Paris, 1998, s. 20–21; QUINTIN, D. – QUINTIN, B. *Austerlitz 2 décembre 1805*. Éditions Archives et Culture. Paris, 2004, s. 19. Počet děl viz RAYNAUD, P. *La Campagne de 1805 Austerlitz*. Tradition Hors Série 22, s. 42 (odpovídá obecně uváděným údajům, celkem Soultův sbor 35 děl: po osmi u pěších divizí, šest záložních a pět jízdních; viz Uhlíř, Duffy).

⁶ V této souvislosti zmiňme také to, že 3. řadový pluk bývá občas uváděn coby samostatná brigáda pod velením buď generála Brouarda, nebo generála Féryho (jehož jsem jako velitele 3. brigády uvedl také já ve sborníku *Třetí koaliční válka, pozn. JS*). Odporuje to výše uvedeným autoritám. Kromě toho Brouard velel od 23. října 2. brigádě Baraguey d'Hilliersových pěších dragounů (Six) ; Féryho nezmiňuje coby velitele boje u Telnice žádný autor, nikdo jeho jméno při popisu akce na tomto důležitém úseku fronty nevysloví. Ani ti, kteří jej uvádějí v přílohách svých prací. Soult o něm nehovoří, když vyzdvihuje zásluhy důstojníků svého sboru; kromě toho explicitně uvádí, že Legrandova divize měla v den bitvy dvě brigády. Generál Féry se tažení v rámci Legrandovy divize účastnil, v době bitvy však byl pravděpodobně pověřen jiným úkolem, mohl být nemocen.

⁷ ALOMBERT, P.-C. – COLIN, J.-L. *La Campagne de 1805 en Allemagne*. Tome V. Éditions Historiques Teissèdre: Paris, 2002, s. 153.

⁸ GARNIER (ed.), *Relations*, Soult, s. 21; Berthier, s. 52.

⁹ ALOMBERT – COLIN, s. 160.

sáhlo do boje na Prateckém kopci¹⁰, ale také proto, že „uvěznit“ dělostřeleckou zálohu v podobné pozici na počátku bitvy by bylo velmi krátkozraké. Kterých šest děl by to tedy mělo být?

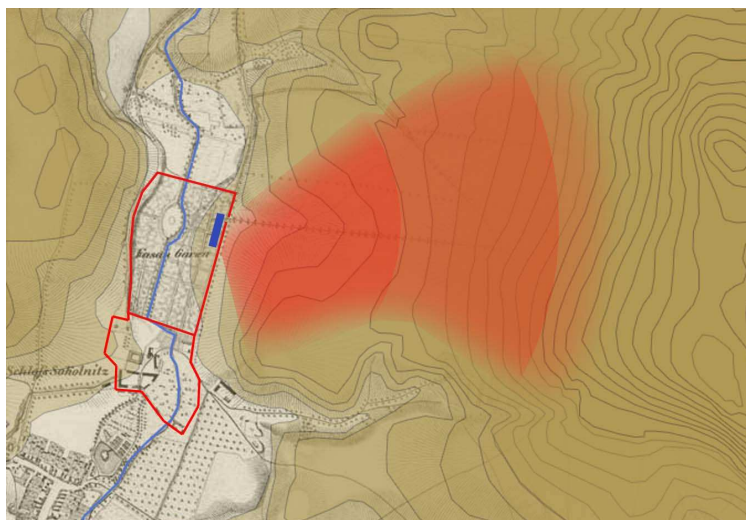
Podle prof. Uhlíře bojovali o sokolnickou bažantnici korsičtí tirajéři a baterie šesti kanónů. Korsičané však byli součástí Levasseurovy brigády a hlášení maršála Souлта i maršála Berthiera je tak také, jak již bylo řečeno, zcela jednoznačně zmiňují. Spolu s touto brigádou se zúčastnili útoku proti Kamenskému a závěrečné fáze boje na Prateckém kopci.¹¹ To by nemohli, kdyby byli Przybyszewským nuceni ustoupit k sokolnickému zámku. Pádkých tirajérů, kteří drželi Sokolnice, nebylo více než 300.¹² Byli posíleni 26. plukem lehké pěchoty a posléze také Lochetovou a Kisterovou brigádou Friantovy divize. Rozhodně si nemohli dovolit poskytnout adekvátní podporu šestihlavňové baterii v bažantnici.

Podle popisu údajného boje o bažantnici nebyl nijak urputný. Francouzi měli být celkem rychle vypuzeni Przybyszewského vojáky a měli přitom ztratit dvě děla. Šest děl ze třinácti, jež měl Legrand s Margaronem k dispozici, bylo umístěno v pozici, která padla rychle do rukou nepřítele?

První argument proti tvrzení, že sokolnická bažantnice byla hájena Francouzi, tedy zní: Legrand ani Margaron neměli dost děl na to, aby jimi vyzbrojili zeď bažantnice; zároveň nám není znám pramen potvrzující účast jakékoli pěší jednotky na obraně bažantnice.

Sokolnická bažantnice by musela být velice cenná, aby polovinu svých děl dali Francouzi právě tam. Zopakujme, že se jedná o obezděný zalesněný obdélník 600 x 300 metrů v údolí potoka, jenž protéká středem bažantnice. Vedlo jím tehdy několik paralelních cest, podélně i napříč. Položme si tři otázky. Lze takto postavené místo účinně bránit? Má smysl se tudy snažit projít? A mířily jednotky generála Przybyszewského na bažantnici a skrz ní do týlu francouzského pravého křídla? Odpověď na všechny tři zní: nikoli.

Palebné výseče děl umístěných potenciálně ve zdi bažantnice jsou omezené. Děla pálí navíc do svahu. Severně i jižně jsou vyvýšeniny, které omezují výhled, zato nabízejí případnému útočníkovi dokonalé postavení pro jeho vlastní dělostřelectvo, jež by mělo bažantnici jako na talíři. V zádech francouzské baterie je těžko prostupný terén, potok, opět těžko prostupný terén a zeď. Ústup je prakticky nemožný. Nepřítele nic nenutí útočit na zeď čelně, a nic mu nebrání zasypat francouzskou baterii zničující dělostřelbou z výhodnějších pozic. Existovala-li by obava, že se skrz bažantnici nepřítel pokusí projít s významnými silami, nebylo by nic účinnějšího a vhodnějšího, než oněch šest kanónů postavit na výšinu za bažantnicí.

Účinný dostřel 4-liberního kanónu činil asi 800, 8-liberního 1500 m, 12-liberního 1800 m. Terénní vlny omezují rozhled, palba do svahu vyžaduje vyšší náměry, reálný dostřel je omezen.

Představa, že by se ruská pěší brigáda pokoušela o průchod bažantnicí je však absurdní. Bylo by třeba vytvořit průlomky ve zdi, zformovat bataliony do kolon s velmi zúženým čelem, vést je buď zdlouhavě za sebou, nebo paralelně po několika cestách (což je výrazně náročnější na koordinaci), překonat potok, opět se dostat skrz zeď a následně se rozvinout na otevřené planině, proti svahu,

¹⁰ ALOMBERT – COLIN, s. 180; THIÉBAULT, s. 470.

¹¹ GARNIER (ed.), *Relations*, Soult, s. 21 a především s. 23, kde maršál explicitně uvádí přítomnost batalionu korsických tirajérů na Prateckém návrší. Obecně o nasazení Levasseurovy brigády hovoří maršál Berthier (str. 56 a 62).

¹² QUINTIN, s. 19; ALOMBERT – COLIN, s. 153.

bez praktické možnosti ústupu. Při mírovém přesunu, nebo na cvičení, by něco podobného pravděpodobně nebylo velkým problémem. Ale v bitvě? Sebemenší problém na čele kolon postupujících bažantnicí by celý prostor ucpal. Jednotky by byly uzavřeny v bažantnici bez možnosti manévrovat, natěsnány jedna na druhou, další by se tísnily za bažantnicí a čekaly, až přijdou na řadu. Dvě tři (natož šest) francouzská děla na kótě 231 za bažantnicí by z čela kolon dokázala udělat velmi nehezkou bariéru v postupu zbytku. A ona dvě děla, jež byla na kótě 229 za zámek, měla bažantnici rovněž v účinném dostřelu. Dvě eskadrony myslivců by dokázaly velmi nepříjemně, ba znemožnit rozvinutí kolon za bažantnicí. Časové ztráty a zmatek, který by velmi snadno zavládl, by rozhodně neodpovídal požadavku dalšího postupu dle spojenecké dispozice.

Z francouzského i ruského pohledu se zdá bažantnice být ze strategického hlediska zajímavou či významnou jen potud, pokud tvoří přirozenou překážku v postupu. Francouzská děla umístěná v bažantnici nemohla ohrozit nikoho, než jednotky útočící přímo na bažantnici. Z tohoto hlediska by si Rusové mohli gratulovat k francouzskému plýtvání cennou artilerií. Stačilo se tomuto postavení vyhnout a mumlat si pod vousy jindy Napoléonovo „dělá-li nepřítel chybu, netřeba jej rušit.“

Przybyszewského bataliony postupovaly směrem na sokolnický zámek a prostor kolem něj. Právě tudy chtěly, měly a mohly prorazit. A také prorazily. Bohužel pro spojence příliš pozdě, za příliš vysokou cenu a především bez možnosti koordinovat své další akce s Dochturovem a Langeronem, kteří neprošli, natož se 4. kolonou, na jejímž levém křídle měly podle dispozice postupovat dále do francouzského týlu. Tato kolona byla tou dobou již na ústupu směrem na Slavkov...

Druhý a třetí argument proti obraně bažantnice zní: bažantnici nebylo možné účinně bránit; zároveň představovala pro spojence přirozenou překážku. I kdyby se byli pokusili tudy projít, zdrželo by je to dostatečně pro umožnění Napoléonova záměru – obsazení Prateckých výšin a útok do týlu spojenců. Francouzi bažantnici bránit nejen nemohli, ale také ze strategického hlediska vůbec nepotřebovali.

Je možné, že v rámci útočných manévrů proti zámku část Przybyszewského pěchoty skrz jižní část bažantnice prošla, aby se dostala do boku a případně týlu jeho obránců. A v tom případě by bylo více než pravděpodobné, že zde narazila na předsunutá postavení pádských tirajérů, jejichž odřad zámek bránil. Ani Przybyszewski, ani Soult (shrnující dílčí hlášení svých generálů) o ničem podobném nehovoří. Pokud k tomu došlo, a nelze to vyloučit, ba zdá se to logické, šlo jistě o střet velmi omezeného rozsahu, přestřelku lehké pěchoty, při níž Italové své pozice před přesilou rychle vyklidili a stáhli se do zámku. Z francouzského hlediska by pár desítek střelců v bažantnici střežících bok a týl jižněji položeného postavení mělo své opodstatnění. Stavět zde však za stejným účelem šest kanónů by bylo nepřiměřené i v případě, že by byl dělostřelectva nadbytek. Bok i týl zámku dělostřelectvo nejlépe pokryje právě z kóty 229. Przybyszewski ve svém hlášení hovoří o dobytí dvou kanónů během útoku na zámek. Hovoří o tom i Michailevskij-Danilevskij. Jednalo se nejspíše o dvě děla Margaronova, jež podpořila boj pádských tirajérů. Bylo by zbytečné a nesmyslné s nimi najíždět do bažantnice.

Velice důležitou, a z „akademického hlediska“ zásadní, námitkou je to, že o boji v bažantnici nebo o bažantnici nehovoří žádné seriózní prameny. Jsou-li výše uvedené argumenty do určité míry spekulacemi, tento je nezpochybnitelný. Ani Soult, ani Berthier, ani oficiální francouzská relace o bitvě¹³ děla v bažantnici nezmiňují. Všude je přítom boj na Zlatém potoce vedený Legrandem, Margaronem, Friantem a Bourcierem obšírně popisován. O žádných francouzských dělech v bažantnici nehovoří ani autoři pamětí Thiébault či Ségur. Na druhé straně není ani slovo v pamětech generála Langerona, ani slovo ve Stutterheimovi, v oficiálním hlášení generála Kutuzova¹⁴, ve Weyrotherově hlášení, a především v hlášení generála Przybyszewského¹⁵. Opravdu by nikdo z nich nezmiňoval existenci tak „silného“ dělostřeleckého postavení? Generál Przybyszewski by se „nepochlubil“ vyhnáním Korsičanů z obory? Tím, že se dokázal na svém úseku jako jediný spo-

¹³ GARNIER (ed.), *Relations*.

¹⁴ ROUILLARD (ed.) *Langeron – Stutterheim – Kutusov*.

¹⁵ http://www.napoleon-series.org/research/russianarchives/austerlitz/c_przhebishevsky.html

jenecký generál skrz francouzskou obranu probít, přivedl svou kolonu do obklíčení, byl nucen kapitulovat a stal se obětním beránkem... Vyzdvihnout všechny své úspěchy bylo v jeho nejvlastnějším zájmu.

Alombert a Colin ve svém skvělém podání průběhu bitvy na jednom jediném místě o bažantnici hovoří. Przybyszewski zjistil v průběhu boje o sokolnický zámek přítomnost Francouzů u Kobylnice. Věděl, že na Kobylnici má postupovat 4. kolona a krýt tak jeho pravý bok. Vyslal proto tímto směrem jeden batalion, aby s ní navázal spojení... tento batalion padl na Levasseurovu brigádu a byl jejími tirajéry vržen „do bažantnice, kde zůstal.“ ...(*les tirailleurs*) *le rejeterent dans la Faisanderie, où il demeura*.¹⁶ Slovo *tirailleur* zde znamená „harcovníky“, rozptýlené střelce kryjící čelo brigády. Shodou okolností to nepochybně byl rozvinutý batalion korsických tirajérů.

Žádný boj v či o bažantnici nezmiňuje ani Michel de Lombarès¹⁷. A ani další autoři, Alain Pigeard, Christopher Duffy, Ian Castle či Patrice Raynaud, ani klasikové jako Adolphe Tiers či Michailovskij-Danilevskij. Děla ve zdi bažantnice zmiňuje, bez odkazu na zdroj, páter Slovák.¹⁸ Jde o omyl, nebo snad snahu dát bojišti zajímavé a atraktivní pamětní místo?

Dovolujeme si tvrdit, že francouzská obrana sokolnické bažantnice je pouhou regionální legendou a že průlom ve zdi sokolnické obory jsou falešným symbolem bitvy u Slavkova. Dnešní obvodová zeď bažantnice je datována rokem 1865¹⁹. Pochybností o pravosti průlomů je příliš mnoho, naopak jakákoli věrohodná indicie o tom, že by Francouzi do bažantnice umístili dělostřelectvo, chybí. Případní obhájci teorie o obraně sokolnické bažantnice by měli přijít především s podloženou informací o tom, kdo, kdy a čím děla do bažantnice navelel a která jednotka pěchoty je kryla.

Pokud od linie, kterou měl Legrand bránit, odečteme bažantnici, zužuje se ještě více operační prostor tří kolon spojeneckého levého křídla. Tím více je zřejmé, jak obtížný úkol před nimi stál. Nemohly by plně využít své obrovské početní převahy, ani kdyby dokázaly účinně koordinovat své akce, orientovaly se v situaci a prostoru a nebyly svázány doslovným lpěním na Weyrotherově dispoziční.

Poznámka na závěr. V loňském roce vytvořil majitel zámečku Hougoumont na bojišti u Waterloo ve zdi obepínající přilehlou zahradu průlom široký asi pět metrů, aby usnadnil pohyb svému hospodářskému zvířectvu mezi pastvinou a přístřeším. Těžko říci, zda jej někdo donutil, donutí, nebo vůbec může donutit uvést zeď hájenou v průběhu bitvy vojáky Coldstream Guards do původního stavu. V dnešní informační společnosti je nepředstavitelné, že by někdo mohl začít tvrdit, že tento průlom je následkem bojových akcí z 18. června 1815. K dispozici každému je nepřehledné množství pramenů popisujících průběh bitvy. Na přelomu 19. a 20. století však byla situace diametrálně odlišná. V češtině o bitvě kromě zápisů v obecních kronikách nebylo nic. Tyto kroniky nebyly masově přístupné veřejnosti. Cizojazyčná literatura, či dokonce primární prameny, byly ještě vzácnější. K omylu, dezinterpretaci, či dokonce záměrnému „vylepšení“ příběhu bitvy mohlo dojít velice snadno. Ve zdi obepínající bažantnici bylo koncem 19. století a „od nepaměti“ pět (?) průvalů... Není tvrzení, že byly osazeny francouzskými děly v průběhu bitvy tou nejromantičtější představitelnou možností? Šestý kanón měl být v Mrtvé bráně. Jak na to autor „legendy“ přišel? Snad tak, že francouzská dělostřelecká rota obsluhovala v roce 1805 standardně šest hlavních?

Jakub Samek
Ondřej Tupý
Karel Sáček

¹⁶ ALOMBERT – COLIN, s. 164.

¹⁷ LOMBARÈS, M. *Devant Austerlitz, sur les traces de la pensée de l'Empereur*. In: *Revue Historique de l'Armée*, N° 3. Paris, 1947.

¹⁸ SLOVÁK, A. *Na bojišti slavkovském*. Zemský cizinecký svaz: Brno, 1922.

¹⁹ KOL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, s 126.

Základní literatura :

- ALOMBERT-GOGET, Paul-C. – COLIN, Jean-L. *La Campagne de 1805 en Allemagne*. Editions Historiques Teissèdre, Paris 2002. Tome V.
- BRUNER, Moritz Ritt. von (ed.), *Die Armee-Leitung und Truppenführung in ihren Wechselbeziehungen. Erläutert durch die Operationen der alliierten Armee in Mähren von 27. November bis 3. December 1805*. Österreichische militärische Zeitschrift, XXIV. Jahrgang, 1. Band. Wien, 1883, s. 91–144.
- BERTHIER, Alexandre – DAVOUT, Louis-N. – MURAT, Joachim – SOULT, Jean-de-Dieu, TRANCHANT DE LA VERNE. *Les relations et rapports officiels de la bataille d'Austerlitz – 1805*. La Vouivre, Paris 1998.
- CASTLE, Ian. *Austerlitz 1805*. Campaign Series. Osprey Publishing: London, 2002
- DUFFY, Christopher. *Austerlitz 1805*. Cassell Military Paperbacks: London, 1999.
- LOMBARÉS, M. *Devant Austerlitz, sur les traces de la pensée de l'Empereur*. In: Revue Historique de l'Armée, N° 3. Paris, 1947.
- ROUILLARD, Thiéry (ed.) *Journal inédit de la campagne de 1805*. Langeron – Stutterheim – Kutusov. La Vouivre, Paris, 1998.
- MICHAJLOVSKIJ-DANILEVSKIJ, A. I. *Bitva u Slavkova 1805, první bitva cara Alexandra s Napoleonem*. Brno, 1993.
- PIGEARD, Alain. *Dictionnaire des batailles de Napoléon*. Tallandrier: Paris 2004.
- QUINTIN, Danielle – QUINTIN, Bernard. *Austerlitz, 2 décembre 1805. Dictionnaire biographique des officiers, sous-officiers et soldats tués ou mortellement blessés à Austerlitz*. Editions Archives & Culture. Paris, 2004.
- RAYNAUD, Patrice. *La campagne de 1805 – Austerlitz*. Tradition Hors Série N° 22, Paris 2002.
- SIX, Georges. *Dictionnaire Biographique des Généraux & Amiraux Français de la Révolution et de l'Empire (1792-1814)*. Georges Saffroy: Paris, 1934 (Gaston Saffroy, 2003).
- SLOVÁK, A. *Na bojišti slavkovském*. Zemský cizinecký svaz: Brno, 1922.
- THIÉBAULT, Paul. *Mémoires du général baron Thiébault*. Tome III. Plon, Nourrit: Paris, 1893. (Tome III)
- THIERS, Adolphe. *Histoire du Consulat et de l'Empire*. Tome VI. Paulin: Paris, 1845–1862.
- *Victoires et Conquêtes, désastres, revers et guerres civiles des Français de 1792 à 1815*. Tome XXV. C.L.F. Pancoucke: Paris, 1819.